

TAJEMSTVÍ SLAVNÝCH FILMŮ

Pavel Taussig

© Pavel Taussig

© Vydavatelství EMPRESA MEDIA, a. s.

Praha 2018

ISBN 978-80-88207-20-7

EMPRESA MEDIA

2018

Obsah

Úvod	11
Pelíšky, 1999	13
Vlčí jáma, 1957	19
„Pane, vy jste vdova!“, 1970	25
Lelíček ve službách Sherlocka Holmese, 1932	31
Božská Ema, 1979	37
Na samotě u lesa, 1976	43
Jan Cimbura, 1941	49
Tři chlapi v chalupě, 1963	55
Vítězný lid, 1977	61
Byl jednou jeden král..., 1954	67
Světáci, 1969	73
Dobří holubi se vracejí, 1988	79
Eva tropí hlouposti, 1939	85
Vesničko má středisková, 1985	91
Král Šumavy, 1959	97
Tajemství hradu v Karpatech, 1981	103
Staré pověsti české, 1952	109
Hoří, má panenko, 1967	115
Smrt krásných srnců, 1986	121
Adelheid, 1969	127
Holky z porcelánu, 1974	133
Přijdu hned, 1942	139
Bony a klid, 1987	145
Tři přání, 1958	151
Kdyby tisíc klarinetů, 1964	157
Obecná škola, 1991	163

Vítejte v našem bijáku!

Vážení čtenáři,

kniha, kterou jste si zakoupili, je v ceně dvou lístků do některého z moderních multiplexů. Příhodnější by ovšem bylo usadit se do klasického bia blahé paměti. My starší na ně nezapomínáme: každé bylo jiné – a přece jiným podobné. Sedadla vrzala, většinou nepolstrované dřevo tlačilo do zadních a spodních partií těla, a než se diváci dočkali hlavního programu, viděli týdeník čili žurnál a přídatkem ještě předfilm; z animovaného snímku měli i dospělí větší radost než z poučného dokumentu. Vstupné bylo jednociferné, proto i student mohl pozvat svou dívku. A ještě zbylo třeba na sladkost. Jméno svého kina si pamatujeme po celý život. A jak by ne, když to byl bijásek našeho mládí!

Texty v publikaci, kterou držíte v ruce, vycházejí nejen z mnohaleté práce v archivech, ale především z mých četných osobních setkání s režiséry, scenáristy, herci a kameramany. Jestliže po jejich přečtení, nebo již během něho, zatoužíte – vy starší znovu, vy mladí poprvé – některé z filmů vidět, kniha splnila svůj účel.

*Na shledanou v některém kině se těší
Pavel Taussig*

Pelišky 1999

IDYLLICKÉ RETRO

Z hojně reprízovaného filmového hitu si diváci pamatují nejen povedené hlášky, ale celé scény a sekvence. Proslul i krátký záběr, kdy Jiří Kodet jako otec Kraus stojí na balkoně a rozčileně volá svůj vzkaz do nočního ticha: „Proletáři všech zemí, vyližte si p...!“ V knižní předloze ani ve scénáři tento výkřik nebyl.

PŘIŠEL JSEM S NABÍDKOU KVALITNÍHO SEXU...
Učitel Saša Mašlaň (Jaroslav Dušek) u kolegyně (Eva Holubová) neuspěje.

Ze slavného rodu

O Jiřím Kodetovi (1937–2005) se vyprávěly těžko uvěřitelné historky, leč všechny byly pravdivé. Herec svůj obraz přizívoval různými výroky a bonmoty; třeba tím, že text se učí pouze zbabělci. Legendární se stala historka o jeho vysokoškolské zkoušce z ruštiny: přeložil a naučil se text, jenže místo rusky bulharsky. Divadlu se upsal již jeho slavný pradědeček, Vendelín Budil. Dědeček Jiří Steimar byl slavný bard z Národního divadla, kde získala angažmá i jeho maminka, Jiřina Steimarová. A maminka syna poprvé přivedla před kameru, když v jednom protektorátním snímku, ve kterém hrála,

potřebovali malého kluka. Ve filmu o vynálezci parochodu Josefu Božkovi Posel úsvitu (1950) už je identifikovatelný jako malý Clam-Martinič.

Po osmiletce nastoupil do jezdeckého učiliště v Kladrubech a vyučil se žokejem. Na druhý pokus ho přijali na DAMU. Prošel několika oblastními divadly, spoluvytvářel slavnou éru Činoherního klubu; odtud vystoupal až do Národního divadla. Filmoví režiséři ho čím dál víc potřebovali pro postavy uhlazených elegantů, dokonce frajerů, sukničkářů, ale i mužů pochybného charakteru. Herci slušela vojenská uniforma, ale když představoval vyšetřovatele a detektivy, byl v civilu. V případě kapitána Michala Exnera musíme doplnit, že vždy v tom nejelegantnějším civilu.

Je zajímavé, jak věta „Proletáři všech zemí, vyližte si p...!“ doputovala až do filmu. Během natáčení ji dal k dobru režisér Jiří Krejčík, obsazený kolegou Janem Hřebejkem do role domácího lékaře, profesora Stárka, který si tímto výkřikem ulevil, když po srpnové okupaci procházel kolem brány kasáren obsazených ruskými vojáky. Ani on však nebyl autorem; citovaný výrok pochází z obrazu herce Josefa Hlinomaze.

Čekání na slávu

Janu Hřebejkovi se zatím nepodařilo překonat fenomenální úspěch Pelíšků. Film vydělal šedesát milionů korun, takže režisér a jeho dvorní scenárista Petr Jarchovský mohli tvořit v potřebné kontinuitě. A producent Ondřej Trojan hned v následujícím roce financoval z výtědku další společný snímek – Musíme si pomáhat (2000).

Přítom trvalo dlouhých šest roků, než se mohly Pelíšky začít natáčet. Důvod čekání? Nedostatek finančních

prostředků, vždyť projekt nedostal ani grant. Petr Jarchovský vzpomíná: „Reálně hrozilo, že se s Honzou každý vydáme jinou cestou. Učil jsem na FAMU, měl malé děti a Honza točil dětský televizní seriál, aby něco vydělal... Když nám ale bývalý spolužák Petr Zelenka ukázal Knoflíkáře, nakoplo nás to a rozhodli jsme se spící projekt oživit.“

Původně měly být Pelíšky dvoudílným televizním filmem. Jan Hřebejk říká: „Spojovací šev je tam vidět.“ Rodinná tragikomedie, ohlížející se do roku 1968, je z větší části adaptací knihy Petra Šabacha Hovno hoří. Spišovatel prozradil, že major Šebek, představovaný Miroslavem Donutílem, byl jeho otec. Petr Jarchovský přidal motivy s rodinou Krausovou, svého dědečka.

Hřebejk dostal skvostný nápad a požádal režiséra Jiřího Krejčíka, aby si přečetl scénář: „Věděl jsem, že to udělá, když mu nabídnu roli. Doporučil mi pak, aby příběh po srpnové noci roku 1968 už nepokračoval; původně se totiž

Opakovaně se setkal s režisérkou Věrou Chytilovou – poprvé ještě jako mladík představoval milence vdané ženy ve filmu O něčem jiném (1963), později dokonale ztvárnil hysterického herce v hořké a hodně kritické komedii nazvané Panelstory (1979). A v originální adaptaci hry Bolka Polívky Šašek a královna (1987) obsadila režisérka Jiřího Kodeta dokonce do tří podob partnera královny z titulu filmu. Nervního umělce, pro změnu televizního režiséra, představoval v komedii Jak svět přichází o básníky (1982).

Jiřího Kodeta velice trefně vystihují tituly jeho dvou novinových portrétů. Jeden se jmenuje Šlechtic a furiant, druhý Aristokrat a rebel. Není náhoda, že oba napsaly – s neskrývaným obdivem – novinářky.

Jiří Kodet v roli veterána Krause

DÁREK OD LAMPASÁCKÉHO JEŽÍŠKA NEPOTĚŠIL. Zleva Michal Beran, Miroslav Donutil a Simona Stašová.

třetina filmu měla odehrát ještě v sedmdesátých letech. S filmem to udělalo své.“ Autoři po smé přepsali scénář.

Film nemá pevný syžet, jde spíše o obrázky z rodinného alba. „Celé to ale drží pohromadě díky dobrému a promyšlenému střídání emocí. Diváci získali pocit, že si s nimi někdo povídá o jejich vlastní rodině a sousedech,“ říká Hřebejk.

Poprvé zavelel „Akce!“ 22. července 1998 v barrandovském ateliéru číslo 4, jemuž filmaři přezdívají „dřevák“. Jako první se natáčela scéna před domácí nástěnkou majora Šebka.

Vyšlehl plamen...

Lampasák vypije stakan hořící vodky a po chvílce vydechne z úst hořící kometu. Pyrotechnici zkoušeli celý den použít propanbutanovou bombu, aby

vše proběhlo hladce a Miroslav Donutil se nepopálil. Ohnivý přípitek vyděšeně sleduje také důstojníková manželka, kterou hraje Simona Stašová. Herečka uvedla, že na Hřebejkův popud se nakonec mezi ni a Miroslava Donutila postavil asistent režie, který držel v ruce hořící svíčku a v požadovaný okamžik stříkl do plamene lak na vlasy.

Záběr se povedl hned na první dobrou. Miroslav Donutil zaimprovizoval se jménem maršála Malinovského. Přihlížející Bolek Polívka zareagoval stejně pohotově a zvolal: „Braššuule!“ Scéna je oslavována a velebena jako zcela originální. Zapomnělo se však, že obdobně – byť v černobílém provedení, proto ne tolik efektně – „se zažehne“ Vlasta Burian v barové scéně komedie U pokladny stál... (1939).

Režisér Jan Hřebejk si hned od počátku myslel s rolí otce Jindřicha Krause na Jiřího Kodeta, ale z dřívější televizní spolupráce zůstala mezi oběma potmělá clona. Nakonec si režisér dodal odvalu, čehož nejprve litoval, protože Jiří Kodet nemohl najít pro roli správnou polohu. A to i z důvodu, že ho bolely nově udělané zuby. Opět šťastně zasáhl Jiří Krejčík: vyzval Jana Hřebejka k trpělivosti.

Roli paní Krausové odmítla Iva Janžurová; z pověřivosti jí vadilo, že postava zemře (ze stejného důvodu kupříkladu nevzal František Smolík roli dědečka ve snímku Romance pro křídlovku, 1966). Emília Vášáryová se dlouho nerozmýšlela. Když viděla celý film, neskrývala dojetí: „Nebyla jsem u každé klapky, proto jsem vůbec netušila, že po pohřbu se dcera schovává v mé skříni. Tohle jsem totiž po matčině smrti prožila i já.“

Zaskvěl se Jaroslav Dušek jako učitel Saša Mašlaň, který přichází „s nabídkou

kvalitního sexu“. Herec chodil na natáčení, i když měl volno. Také on si užil ohně: „Stál jsem u umyvadla, právě oko jsem měl zavřené – to, které bylo na straně kamery – a levé jsem nechal otevřené, abych viděl, zda se správně předkláním ke karmě. A když jsem opřel hlavu o karmu, jeden z techniků zezadu foukl do plamínku karmy, aby se lépe dostal k mým vlasům.“

Scéna se natáčela šestkrát, nešťastník už neměl dost svých kadeří, proto mu nasadili přičesek. A to ještě musel vydržet, jak ho rozčilený pan Kraus na školní chodbě přetáhne holí. Jaroslavu Duškovi dali pod rameno saka pořádnou vycpávku a Jiří Kodet, který výborně šermoval, se vždy do toho místa trefil. Jednou však udeřil s velkou silou, velmi bolestivě...

Jistě se už nyní spousta diváků těší, až v další repríze zazní úvodní věta: „Byly Vánoce tisíc devět set šedesát sedm. Bylo mi šestnáct let a chtělo se mi umřít...“

PELIŠKY

Režie: Jan Hřebejk
Předloha: Petr Šabach
Scénář: Petr Jarchovský, Jan Hřebejk
Kamera: Jan Malíř
Hudba: Ivan Král, Ivan Hlas
Hrají: Miroslav Donutil, Jiří Kodet, Simona Stašová, Emília Vášáryová, Boleslav Polívka, Jaroslav Dušek, Eva Holubová, Stella Zázvorková, Kristýna Nováková-Fuitová a další

Vlčí jáma 1957

VE SPÁRU ZLOBY

V době, kdy se natáčely optimistické filmy ze současnosti, vzniklo podle románu Jarmily Glazarové – i zásluhou scenáristy Jiřího Brdečky – psychologické drama, které zobrazovalo lidské vášně i temné stíny nitra. Úspěch byl mimořádný; doslova po celém světě.

TEMNÉ VÁŠNĚ. Soužití dvou rozdílných manželů (Jiřina Šejbalová a Miroslav Doležal) rozvrátí příchod mladé schovanky (Jana Brejchová).

Příběh filmu Vlčí jáma se odehrává po skončení první světové války a po vzniku samostatné republiky v příhraničním českém Slezsku. Stárnoucí, panovačná Klára, která si už dříve uzurpovala o šestnácti let mladšího manžela, přijímá do rodiny mladou dívku – sirotka. Mezi Janou a otčímem se začíná rodit vášnivý milostný cit – Francouz Georges Sadoul, autor i u nás známé knihy Dějiny filmu, měl jasno: „Úspěch Vlčí jámy spočívá především v silném výkonu Jiřiny Šejbalové. Tato velká herečka ztělesňuje lakotnou megeru, tyranicky zlou, vulgární, nenasytnou jak v životě, tak v lásce. Touha po vlastnictví ovládá toto strašné monstrum, které je navíc směšné.“

Kolegův faul

V knize pamětí režisér Jiří Weiss prozradil, že si velice přál, aby roli otčima Rýdla hrál Karel Höger. Když se herec dozvěděl jméno partnerky, rezolutně odmítl. Prohlásil, že jedinou herečkou schopnou ztvárnit tak složitou postavu je Marie Vášová; o Jiřině Šejbalové se vyjádřil s despektem, byť byla zároveň jeho kolegyní z Národního divadla. Právě tam mohl o několik měsíců později sledovat její další mimořádnou kreaci, a to při společných zkouškách hry Františka Hrubína Srpnová neděle.

Nebylo u nás mnoho hereček, které dokázaly, tak jako ona, působivě zobrazit rub i líc ženského údělu, který je někdy radostný, jindy tíživý. Také díky hereckému umění Jiřiny Šejbalové je zřejmé, že mezi těmito dvěma polohami nebývá v životě velká vzdálenost. O tom předsvědčila diváky právě i postavou paní Vachové v Hrubínově Srpnové neděli. Aby tělo paní Vachové zbytnělo a zmonstróznělo, dávala si herečka do punčoch zvláštní vycpávky. Ve filmové adaptaci této hry z roku 1960 vypodobnila postavu – i v její vnitřní deformaci – jako

Od dokumentu k hranému filmu

Jiří Weiss (1913–2004) patřil mezi synky bohatých rodičů, kteří si v mladistvém poblouznění hráli na revolucionáře a bojovali nejen proti otcům, ale proti vládě kapitálu vůbec. Boj skončil, když po srpnové okupaci opustil komunistickou stranu i vlast a uchýlil se do Spojených států. Nebyla to jeho první emigrace, již koncem třicátých let musel hledat z rasových důvodů bezpečí a svobodu. To už měl za sebou první filmové pokusy; za války vstoupil v Anglii do armády a točil krátké filmy, o jejichž obsahu vypovídaly názvy: Domácí fronta, Před útokem, Bojový pilot... Dostal příležitost realizovat i dva hrané filmy: Kdo zabil Jacka Robinse (1940) a John Smith se probouzí (1941) Po válce – opět doma – filmuje ovlivněn stylem anglických kolegů – civilismem: užíval v hrané tvorbě dokumentaristické postupy. V Uloupené hranici (1947) zobrazil dramatické události v pohraničí, které předcházely okupaci českých území, Poslední výstřel (1950) naopak vypovídá o konci války ve vítkovických hutích. Do hlavních rolí obsadil skutečné dělníky.

Ve filmu pro dětské diváky nazvaném Punťa a čtyřlístek (1955) měl role pro malého Václava Postráneckého a Vladimíra Pucholta. Pohádka Zlaté kapradí (1963) je určena dospělým... Škoda že Weiss nestačil udělat slavný román Oblomov s Rudolfem Hrušínským v titulní roli. V exilu po osmašedesátém se mu nedařilo. Téměř nefilmoval; aby se užívil, učil. Satisfakce ale přišla, a to filmem Marta a já (1990), odehrávajícím se v Sudech koncem tragických třicátých let. O úspěch se zasloužily i herecké hvězdy Marianne Sägebrecht a Michel Piccoli.

Jiří Weiss